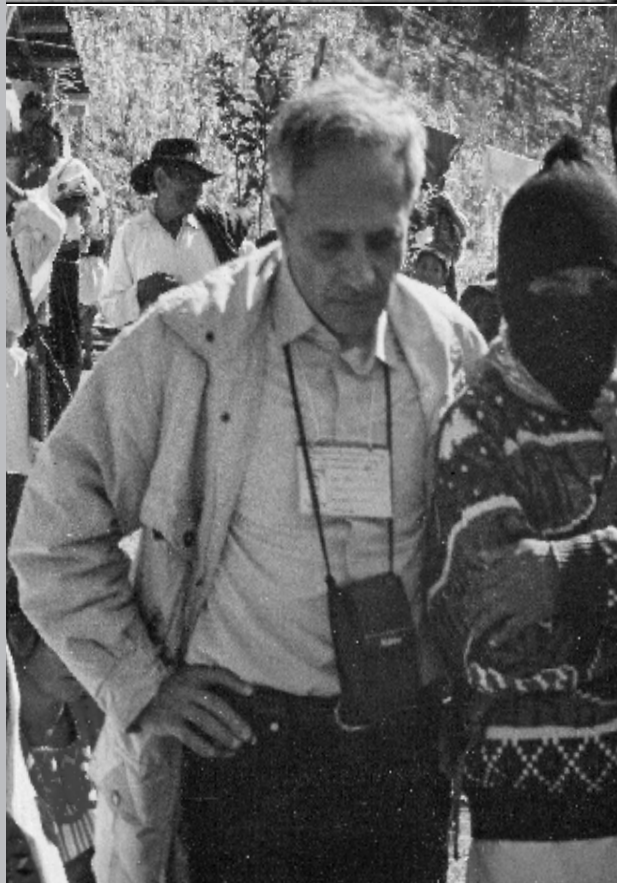

Jaume Botey: entre el compromís polític i els moviments socials

Homera Rosetti i Natalia Rosetti

Una mirada des de l'Hospitalet: Jaume, mestre proper, padrí del moviment solidari

Montse Santolino

Jaume Botey: entre el compromís polític i els moviments socials

Jaume Botey: entre el compromiso político y los movimientos sociales

Jaume Botey: in between political commitment and social movements

Homera Rosetti i Natalia Rosetti

(periodista i activista social / doctora en Ciències Polítiques, professora a la UAB)

RESUM

En aquest article, les autores recuperen escrits i reflexions de l'activista, polític i professor Jaume Botey sobre alguns temes clau que van marcar el seu pas pels nombrosos moviments socials en què va participar: el moviment antiglobalització, els Fòrums Socials Mundials, la Plataforma Aturem la Guerra, la solidaritat internacionalista, etc. La importància d'unir reflexió teòrica i praxi, la connexió entre les organitzacions polítiques i els nous moviments emergents, i la necessària perspectiva anticapitalista i internacionalista, travessen les reflexions d'una persona referent per a moltes activistes.

Paraules clau: Moviments socials, antiglobalització, Fòrums Socials, anticapitalisme

RESUMEN

En este artículo, las autoras recuperan escritos y reflexiones del activista, político y profesor Jaume Botey sobre algunos temas clave que marcaron su paso por los numerosos movimientos sociales en que participó: el movimiento antiglobalización, los Foros Sociales Mundiales, la Plataforma Aturem la guerra, la solidaridad internacionalista, etc. La importancia de unir reflexión teórica y praxis, la conexión entre las organizaciones políticas y los nuevos movimientos emergentes, y la necesaria perspectiva anticapitalista e internacionalista atraviesan las reflexiones de una persona referente para muchas activistas.

Palabras clave: movimientos sociales, antiglobalización, Foros Sociales, anticapitalismo

ABSTRACT

In this article the authors recover some written works and reflections of the activist, politician and professor Jaume Botey on some key ideas that have deeply influenced their passage through the many social movements in which he was involved: anti-globalization, World Social Forums, the claiming platform Stop the War, internationalist solidarity, etc. The importance of joining theoretical reflection with praxis, the connection between political organizations and the new emerging social movements as well as the needed anticapitalist and internationalist perspective, permeated the reflections of a person that has been a reference for many activists.

Key words: social movements, antiglobalisation, Social Forums, anti-capitalism

Introducció.

La senzillesa de les paraules de Jaume Botey podien fer pensar que això de canviar el món també era una tasca senzilla. Res més lluny de la realitat, sobretot si repassem la seva intensa biografia. La incansable determinació, el pas per nombrosos espais polítics i socials, l'equilibri entre la perspectiva radical i el gest suau, fins i tot tendre, o la constant coherència —fins al seu últim alè— entre teoria i praxi, van fer del Jaume una persona única, difícilment repetible. Afortunades som les que vam coincidir en el seu camí de vida i de lluita, i sobretot del llegat que ens ha deixat. Amb el llistó de l'ètica i l'entrega als altres ben alt.

En Jaume Botey va morir un 15 de febrer, exactament 15 anys després de la multitudinària manifestació a Barcelona contra la invasió de l'Iraq, aquella protesta global decidida mesos abans al Fòrum Social de Florència. Abans i després va formar part de molts espais i moviments, alhora que ajudava a reflexionar sobre les seves llums i ombres a través de xerrades, escrits i llibres. Des de l'antiglobalització o l'*o-kupa*, fins a la solidaritat internacionalista o el moviment antiguerra, passant per la immigració, la renda garantida i altres lluites per reivindicar els drets dels qui menys tenen, "els de baix, els pobres, els desheretats de la terra", que en deia.

"No n'hi ha prou amb gestionar millor, sinó que cal canviar el sistema". Aquesta és una de les seves frases que més defineix el que per ell era indispensable: la relació entre el món de la política i dels moviments socials, sempre amb la perspectiva de superar el capitalisme. Era fonamental, doncs, apropar i "contaminar" les organitzacions polítiques tradicionals amb la força i pràctica dels moviments socials.

En una entrevista (2011), dirigint-se als més joves, deia:

Cal ajudar els pobres individualment, però sobretot cal canviar la màquina que fabrica els pobres, és a dir, cal canviar el sistema. En altres paraules, cal que els joves us poseu en els moviments socials alternatius i que us comprometeu en política. Hi ha gent que només critica. Cal de debò mullar-se i embrutar-se les mans i els peus. Només així s'adquireix una mica d'autoritat moral per criticar. Fins i tot des d'un punt de vista egoista: la felicitat personal la trobareu entregant-vos a una causa noble.

En aquest article, les autores intentem recuperar, a través d'alguns dels seus escrits menys coneguts —la majoria facilitats per la nostra estimada Pilar Massana—, la veu i el sentir del Jaume sobre alguns temes claus que van marcar el seu activisme polític i social. A partir de les seves paraules intentem posar sobre la taula reflexions de completa actualitat que també ens ajudaran a comprendre el present i a imaginar un futur d'esperança.

El moviment antiglobalització

Com moltes altres persones, en Jaume Botey es va trobar profundament commogut i interpel·lat pel moviment antiglobalització des dels seus inicis, sobre el qual va escriure i debatre i en el qual va participar activament. Explicava així el naixement del moviment, que tenia indissolublement una mirada solidària i internacionalista (Botey, 2004):

Cal només repassar breument les lluites per continents, els canvis produïts a Amèrica Llatina tant a nivell popular i indígena com dels governs, el paper de Chávez, la recent victòria a l'Uruguai, la forta aparició del món àrab en el món de les resistències, els fracassos de l'Imperi a l'Iraq o l'Afganistan, etc. Ha crescut la consciència mundial que les lluites estan vinculades, que són la resposta a la mateixa voluntat d'apropiació dels recursos naturals per part de l'Imperi, que militarisme o especulació financera són els mecanismes naturals d'agressió i que les institucions financeres, de les quals tot just fa deu anys, el 1994 amb la campanya "50 años bastan" eren gairebé desconegudes, ara tothom sap qui són, quina funció tenen i la seva responsabilitat en el tema del deute. Ha crescut la consciència que aquest és un sistema injust i que només s'aguanta per la força. Cal reconèixer, doncs, que malgrat les deficiències s'ha crescut".

El moviment 'no global' assenyalava l'enemic i proposava alternatives que feien perillar l'ordre establert, d'aquí que s'engegués la seva criminalització i la maquinària repressiva, que va denunciar amb contundència (Botey, 2002):

Ha nascut un nou moviment social amb vocació de subjecte polític. Per això el sistema ha reaccionat criminalitzant el moviment, amb voluntat que sigui confós amb terrorisme i violència i amb una repressió contundent que s'assaja a Göteborg i al juny a Barcelona, i que té la seva màxima expressió a Gènova amb la mort de Carlo Giuliani a mans dels carabinieri.

Els Fòrums Socials Mundials

Tot això succeïa en un context d'auge mobilitzador i d'experiències per coordinar-lo. Es van crear els Fòrums Socials Mundials, on el Jaume va participar des del primer, a Porto Alegre (2001), i els Fòrums Socials Europeus, com el de Florència (2002), on va viatjar amb un grup d'alumnes. De fet, es va veure atret pels primers Fòrums Socials quan a les organitzacions tradicionals de l'esquerra encara es veia amb desconfiança o es menystenia la força d'aquestes trobades que marcaven l'agenda mobilitzadora mundial. Deia que "els Fòrums Socials són, bàsicament, un paraigües de moviments alternatius", i va reflexionar molt sobre el paper que començaven a jugar aquests espais mundials de trobada (Botey, 2002):

S'ha dit que els Fòrums de Porto Alegre són convocats pels pobres i pels representants dels pobres. En realitat, el seu gran mèrit ha estat donar la veu a les classes oprimides, als últims de la història, que pel sol fet d'haver pogut recuperar un petit espai de veu sembla que han començat a retrobar la dignitat perduda. Però ¿com es farà la suma de tantes experiències, qui els donarà sentit, qui i com se'n farà la lectura? ¿De què haurà servit? L'heterogeneïtat dels assistents i les contradiccions internes, les diferents ideologies faran necessari un llarg procés de sedimentació del qual alguns poden quedar exclosos. ¿Quin paper en el futur jugaran els sindicats, quin paper la socialdemocràcia, quin paper els col·lectius més a l'esquerra? Perquè les propostes fetes des del possibilisme són diametralment oposades a algunes que poden fer-se des de la marginalitat. Mentre uns busquen la millora del present, altres el situen en la necessària ruptura, i busquen un nou punt de partida. ¿De quines es faran portaveus els futurs Porto Alegre? Estem en un moment de transició: han mort moltes experiències, models, esperances dels passat, però no han sorgit encara amb prou nitidesa alternatives de futur. Davant d'aquest dilema i per no repetir errors del passat, els futurs Porto Alegre haurien de sumar més que patrimonialitzar identitats o triomfs, no perdre la radicalitat, però no quedar-se sols.

Va animar sempre a participar en les accions del "moviment de moviments" i en concret als fòrums socials, especialment als i les més joves: "Tornareu plens, canviats, amb ganes de fer coses i comprovareu que és possible de fer-les perquè veureu que d'altres igual que vosaltres les fan".

El moviment contra la guerra imperialista

Al moviment antiglobalització se sumava el *No a la Guerra* i la solidaritat internacionalista, l'activisme contra les sancions a l'Iraq i després contra la invasió que va patir el país. La mobilització més important va estar liderada per la Plataforma *Aturem la Guerra*, en què van participar activament la seva companya, la Pilar Massana, i el mateix Jaume.

Així analitzava l'agressió imperialista al seu article "Per què Bush vol la pell de Saddam" (Botey, 2003):

La naturalesa de l'agressió ha estat imperialista en el sentit clàssic del terme. En el sentit que li han donat Lenin, Rosa Luxemburg, Samir Amin, Eric Hobsbawm o Gunder Frank. Es tracta de l'expressió màxima del capitalisme que utilitza tots els mitjans, inclosos els militars i la guerra, per apoderar-se dels béns aliens i els posa al servei dels poderosos en la lluita de classes. I la naturalesa de l'agressió en aquest cas ha estat econòmica, geopolítica, antidemocràtica, cultural i antiecològica o depredadora, operant sobre el paradigma del necessari creixement indefinit.

El capitalisme és un sistema dúctil, altament dinàmic i capaç de crear contínuament nous instruments per a les noves circumstàncies. En les seves estratègies immediates el capitalisme d'avui no és el mateix del de fa cinquanta anys i l'imperialisme d'avui no és tampoc el mateix del de fa cinquanta anys, i ni tan sols els seus projectes i expectatives d'avui són els mateixos que la seva situació i expectatives anteriors a la invasió de l'Iraq. No obstant això, tot i els canvis conserva la seva identitat i estructura i segueix impulsant la mateixa lògica d'acumulació local, nacional o mundial de capital.

Partit i moviments socials

En l'àmbit de la política institucional, el Jaume tampoc s'estava precisament quiet. A més de regidor a l'Hospitalet de Llobregat pel PSUC i ICV, va formar part de la fundació d'Esquerra Unida i Alternativa, organització de la qual va ser president durant dos anys, i del PSUC viu, on va impulsar la Secretaria de Moviments Socials. Una de les "dèries" del Jaume, com diria ell, va ser la relació entre partit i moviments socials.

La seva militància incansable sempre va estar impregnada per aquesta idea de connectar les organitzacions polítiques als nous moviments socials que emergien. Perquè responien a noves temàtiques que l'esquerra tradicional no sabia o no havia volgut incorporar i perquè eren necessàries noves formes d'organització més transversals i assembleàries.

Així, en Jaume defensava organitzacions polítiques democràtiques i obertes, de base assembleària. Es tractava de superar el que ara denominem les velles pràctiques polítiques dels aparells de partit, masculinitzats, allunyats de la gent i de la democràcia radical. Se sentia proper als moviments socials i, al mateix temps, veia la necessitat d'organitzar-se políticament. A partir de la seva convicció que "la lluita obrera organitzada és un dels patrimonis essencials de l'esquerra", defensava que nous i vells moviments han d'aprendre mútuament i treballar en un mateix sentit radical i transformador.

Quan va ser elegit president d'EUiA, publicava el següent escrit (Botey, 2000):

No n'hi ha prou amb "gestionar millor" sinó que cal canviar el sistema. I per això, entre d'altres exigències, cal connectar-se eficaçment amb les llavors del món nou que amb tanta força neixen arreu del planeta i que s'anomenen ecologia, 35 hores, moviment de suport a la immigració, contra el deute, MRG, ATTAC, Seattle, Praga o Niça. [...] Del perfil que amb els fets tots hem construït de la nostra vida, tothom sap que el meu sempre ha estat més a prop dels moviments socials que del compromís polític en forma de partit: moviments de veïns, d'escoles d'adults, contra la marginació, per la no-violència o la solidaritat internacional. Com que això és co-

negut, vaig suposar que el PSUC viu, que fou qui em presentà com a candidat, deuria voler que des de la direcció s'accentués per a EUIA aquesta vinculació amb els moviments alternatius.

Però "la relació entre moviments socials i partit mai no ha estat fàcil", explicava, i per això veia important fer pedagogia sobre els nous moviments i la seva necessària vinculació amb l'esquerra més clàssica (Botey, 1998):

L'actual model de creixement econòmic ha posat en evidència que les tensions capital-treball no són les úniques a les quals està sotmesa la societat: els límits ecològics de la natura, l'exclusió de les majories, la crisi de la democràcia formal, la creixent burocratització de la política, la mercantilització de l'existència, el patriarcat social, les contradiccions entre el model de desenvolupament industrial i la biosfera, el perill nuclear, la no-correspondència entre creixement econòmic i repartiment de la riquesa, els processos d'integració econòmica imposats i que generen major nombre de desesperats, la burla que significa la proclamada llibertat d'expressió davant del pes creixent dels mitjans de comunicació, la reducció de la política a la gestió, etc. Tot apunta que estem a les portes d'una crisi de civilització: creixent autodestructivitat, creixent desprestigi de la política convencional i creixent eficiència de mecanismes nous de globalització i exclusió. Les fórmules de racionalitat sobre les quals s'havia construït la modernitat, la tècnica, l'economia i la regulació jurídica i política han quedat desacreditades.

En resposta a aquestes noves contradiccions han sorgit nous moviments socials que afecten de manera transversal el conjunt de la societat: ecologia, solidaritat internacional, feminisme, antimilitarisme, okupació, lluita contra les marginacions (pobresa i exclusió social extrema, immigració estrangera, presons, SIDA...), etc. Aquests moviments, tot i defensant els valors històrics de l'esquerra, posen sobre la taula l'altra cara del progrés i expressen la crisi del model de modernitat tant en l'aspecte econòmic (model de creixement) com en el polític (democràcia formal) i en el cultural.

L'estudi i la reflexió teòrica

En Jaume Botey era un intel·lectual poc habitual. Especialment perquè era i és molt difícil trobar persones que combinin reflexió teòrica amb la pràctica concreta. La seva passió per la docència també es connectava amb l'activisme, en la seva disposició constant a l'intercanvi, el debat i la formació, aportant les seves lúcides anàlisis per entendre millor el món i actuar en conseqüència. Defensava "la unitat indissoluble entre la reflexió teòrica i l'actuació quotidiana".

Va promoure diversos espais i grups de lectura i debat, llocs de trobada on generosament aportava la seva saviesa i capacitat de reflexió. Entre aquests, va impulsar un grup de debat sobre textos de Marx i Gramsci, que partia de la lectura d'un marxisme allunyat de dogmatismes i profundament humanista i democràtic. Un instrument dinàmic, lluny del dogma, per analitzar les complexitats del present, per organitzar-se i fer front a les injustícies. Com a historiador, considerava que aquestes lectures i reflexions aportaven maduresa i capacitat d'anàlisi als moviments, així com dosis d'humilitat davant la lluita de milers de persones que ens han precedit (Botey, 2004):

En moments d'aparent, o de sensació de paràlisi ens aniria molt bé un repàs a la història i als clàssics. És dolent creure que la història o la lluita comença amb un mateix o no saber que situacions semblants a la d'ara n'hi ha hagut moltes anteriorment. Cal saber com se'n varen sortir. Caldria rellegir a aquells del segle XIX que en plena revolució industrial es proposaven "canviar el món des de les seves bases", que van ser anomenats utòpics; cal acostar-se al discurs de Proudhon i Bakunin i de Marx. Cal saber copsar l'actualitat dels grans debats de les Internacionals. Probablement ara ens serien molt útils les reflexions de Rosa Luxemburg i Liebknecht sobre el parlamentarisme, sobre els sindicats, sobre la socialdemocràcia, sobre el paper de les organitzacions de masses. Ens ajudaria llegir les reflexions de Trotski sobre la Revolució Permanent o de Gramsci sobre el paper de l'intel·lectual i de la cultura. O el que va dir Mariàtegui o José Martí sobre les identitats nacionals. Als que ens considerem amb voluntat de canvi ens caldria, per exemple, tornar a llegir Manolo Sacristán. En part l'estancament és per falta d'estudi i reflexió teòrica.

Solidaritat internacionalista

Jaume Botey va participar en nombrosos moviments de solidaritat internacionalista i contra les guerres imperialistes. President de la *Casa de la Solidaritat*, de la *Casa de Nicaragua*, va participar en l'acampada pel 0,7%; membre de *Pau i Solidaritat*, de la plataforma *Aturem la Guerra*, i també de la Plataforma per a l'aixecament de l'embargament a l'Iraq, país que va visitar amb les brigades que hi participaven com a escuts humans el 2003. Sobre algun d'aquests temes va escriure el següent (Botey, 2010):

Tinc anotat a l'agenda que la nova junta ens fèiem càrrec de la Federació d'ONGD el setembre del 95. Teníem molts reptes i els entomàvem amb ganes: primer, donar continuïtat a la feina i figura emblemàtica de Joan Gomis, el fundador de la Federació i promotor de tantes iniciatives! Una d'elles, per exemple, la d'impulsar el novembre del 1994 les acampades pel 0,7% a la Diagonal, que s'estendrien ràpidament per tot Catalunya. Saber donar continuïtat a aquell entusiasme seria el desafiament més important. Eren poques les ONGD sòlidament establertes. En general, es

venia de les quasi espontànies campanyes de solidaritat amb Nicaragua o Amèrica Llatina, i era obvi que tard o d'hora, la resposta al crit popular significaria augment de recursos, creació de noves ONG, implicació de les administracions, necessitat d'una regulació, etc. L'increment de consciència social volia dir que entràvem en una fase d'expansió. Volia dir en definitiva que s'havia de crear un nou model de Federació.

Sobre el moviment *okupa*

És conegut el seu vincle amb el moviment *okupa* i altres moviments alternatius pel dret al territori i a l'autogestió. Ens ha cridat especialment l'atenció el curós i entranable relat que fa dels primers mesos de Can Masdeu, ara espai ja mític dels moviments alternatius (Botey, juny 2002):

Des del passat 22 de desembre un grup de joves ocupen la finca de Can Masdeu, situada a la falda de Collserola, tocant al barri de Canyelles, en un indret paradisiàc de la Vall de Sant Genís. Propietat de la Fundació de l'Hospital de Sant Pau, havia estat llatzeret o leproseria fins a l'any 1953 i des d'aleshores ha estat abandonada. Es tractava d'una masia gran, pràcticament de quatre pisos, amb dues capelles —hi havia monges de clausura— i una gran extensió de jardí i hort. Però amb 47 anys de seriosa negligència la casa tenia gravíssims problemes d'estructura, no hi havia accessos, no quedava res de les feixes del que havia sigut hort i jardins.

Durant els tres primers mesos d'ocupació, s'ha restaurat l'estructura bàsica de l'edifici, s'han netejat els voltants, s'han recuperat les mines d'aigua i una hectàrea d'hort per al cultiu. Més important que això, les activitats d'aquests mesos a Can Masdeu l'han convertit en un centre cultural viu pel barri de Canyelles, i que ha col·laborat ja amb l'Ateneu de Nou Barris o el Casal de Joves de Prosperitat i Roquetes i en un punt de referència pels moviments alternatius en general, de Catalunya (com per exemple la Campanya contra l'Europa del Capital) i de més enllà de Catalunya. Ho certifiquen les diferents jornades que s'hi han fet fins ara, com la trobada del passat febrer on es van reunir 150 activistes d'arreu del món en contra del canvi climàtic o el suport que ha rebut de diferents xarxes internacionals d'ecologia o pacifistes. Com diu el manifest "Llarga vida a Can Masdeu", des del desembre passat s'ha obert l'accés a la casa i a les terres i molts veïns ja s'hi passegen. El delictes, doncs, no es va començar a cometre el desembre passat sinó que s'ha comès durant els 47 anys anteriors.

La història del que aquest grup de joves ha fet a Can Masdeu durant aquests escassos quatre mesos és una història brillant, que dignifica els joves, que desmenteix les observacions dels que parlen del passotisme

de la joventut, que ens dignifica a tots aquells que voldríem un món més just, més actiu, més participatiu, que sense cap dubte dignifica Barcelona i ens fa sentir a tots més vius en una ciutat en la qual a vegades sembla que només primen els valors del consum. Davant de l'abandó i la possible especulació han demostrat que, si més no en el reduït món de Can Masdeu, un altre món és possible.

I per acabar... una mica d'esperança

En un de tants homenatges que s'han fet després de la seva mort, a l'Església de Santa Anna, van definir Jaume Botey com un "home infinit" per la seva capacitat de treball, constància, tenacitat i coratge. El Jaume era un referent per a moltíssima gent, persones de diverses procedències, organitzacions, espais i moviments. Tenia una capacitat admirable per teixir complicitats entre mons diferents. En Jaume Botey i la Pilar Massana, amb el seu activisme en comú, sempre estaven envoltats de gent meravellosa i diversa, d'aquí i d'altres indrets del món.

Però el Jaume, per sobre de tot, era infinit en la seva humanitat. La seva bondat, la seva capacitat de posar-se en la pell dels altres es projectava en un compromís ferm i actiu amb les persones més vulnerables, més invisibles, les persones expulsades del sistema. I sobre això i per això escrivia i reflexionava.

Com dèiem al principi, es fa difícil trobar una veu tan profunda i alhora senzilla com la del Jaume. La radicalitat en el fons i la claredat en la forma. L'esperit crític travessat per la tendresa. La mirada de front a la realitat més injusta i la visió optimista de que sempre hi ha una sortida o aprenentatge.

El Jaume ens ha deixat més que el record del seu exemple. Ens ha deixat trossets de la seva visió del món en aquests meravellosos textos i molts més en els quals intenta buscar una explicació al que passa, sense prejudicis i sempre amb ànims d'entendre i integrar les noves realitats, els nous moviments, des de la seva condició de marxista i cristià de base.

En llegir-lo, en rellegir-lo, ens adonem que necessitem recuperar el Jaume, cada dia, per recordar el que és viure i lluitar en coherència, amb la ment clara i el cor obert. Necessitem tenir el Jaume ben a prop, ben present, per no oblidar el que realment mou la vida i recordar que l'esperança no estarà mai vençuda, tal i com ens va ensenyar.

Referències

BOTEY, Jaume (1998) "Movimientos sociales y el Colectivo Rojo-Verde-Violeta", a *Pueblos: revista de información y debate*, núm. 10. Àrea Federal de Paz y Solidaridad de Izquierda Unida.

BOTEY, Jaume (2000) "El meu compromís polític a EUiA", a *L'Agulla*, núm. 22.

BOTEY, Jaume (2002) "Sobre el sentit dels fòrums internacionals: Porto Alegre i els moviments antiglobalització". *Idees*, núm. 13.

BOTEY, Jaume (2002) "També jo sóc okupa de Can Masdeu", a *L'Agulla*, núm. 30.

BOTEY, Jaume (2003) "Per què Bush vol la pell de Saddam". *Cuadernos CPS*.

BOTEY, Jaume (2004) "Els paradigmes emergents". *Setze de març*, núm. 8.

BOTEY, Jaume (2011) "Si els joves volguéssiu, el món canviaria", entrevista a Jaume Botey. BOTEY, Jaume, núm. 7.

BOTEY, Jaume (2010) "Una Federació per a la solidaritat de base". *La Magalla*, Butlletí especial 20 aniversari.